

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN ÖZGÜVENLERİ, KARIYER DENETİM ODAKLARI VE KARIYER KAYGILARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

THE RELATIONSHIP BETWEEN HIGH SCHOOL STUDENTS' SELF-CONFIDENCE, CAREER CONTROL FOCUSES AND CAREER ANXIETY

Yılmaz ÇOĞALAN¹ - Hikmet YAZICI²

Öz

Öğrencilerin kariyer seçimini etkileyen kariyer kaygısı farklı değişkenlerle ilişkilidir. Bu araştırmanın amacı lise öğrencilerinin özgüvenleri, kariyer denetim odakları ve kariyer kaygıları arasındaki ilişkileri incelemektir. İlişkisel tarama modelinin kullanıldığı araştırmanın çalışma grubu Samsun'un Çarşamba ilçesindeki resmi liseye devam etmekte olan 764 (K=484, E=280) öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Kişisel Bilgi Formu, Kariyer Kaygısı Ölçeği, Kariyer Denetim Odağı Ölçeği, Öz-Güven Ölçeği kullanılmıştır. Verilerin analizinde Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı ve çoklu doğrusal regresyon analizi tekniklerinden yararlanılmıştır. Araştırma sonuçları özgüven ve kariyer denetim odağı düzeylerinin katılımcıların kariyer kaygısı düzeylerini %37 oranında açıkladığını göstermiştir. Ayrıca özgüvenin alt boyutlarından iç özgüvenin negatif yönde, kariyer denetim odağının alt boyutlarından içsel denetim, güçlü diğerleri ve çaresizlik değişkenlerinin pozitif yönde lise öğrencilerinin kariyer kaygısı düzeylerini anlamlı düzeyde yordadıkları tespit edilmiştir. Ortaya çıkan sonuçlardan bazılarının önceki çalışmalarla benzerlik gösterdiği, bir kısmının ise farklılaştığı gözlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Özgüven, Kariyer Denetim Odağı, Kariyer Kaygısı

Abstract

Career anxiety that affects students' career choice is associated with different variables. The aim of this study is to examine the relationships between high school students' self-confidence, career control locus and career anxiety. The study group of the research in which the relational survey model was used consists of 764 (F = 484, M = 280) students attending high school in Çarşamba district of Samsun. In the study, Personal Information Form, Career Anxiety Scale, Career Locus of Control Scale, Self-Confidence Scale were used as data collection tools. Pearson product moment correlation coefficient and multiple linear regression analysis techniques were used to analyze the data. Research results showed that self-confidence and career locus of control levels predict the career anxiety levels of the participants at a rate of 37%. In addition, it was determined that the sub-dimension of self-confidence, inner self-confidence predicts negatively, of the sub-dimensions of career locus of control; internality, powerful others and helplessness variables significantly predicted career anxiety levels of high school students positively. It was observed that some of the results were similar to previous studies, while some of them differed.

Keywords: Self-confidence, Career Locus of Control, Career anxiety

¹ Uzm. Psi. Dan., Çarşamba Milli Eğitim Müdürlüğü, Çarşamba Anadolu Lisesi, yilmazcogalan@hotmail.com, Orcid: 0000-0001-5191-4193

² Prof. Dr., Trabzon Üniversitesi, Fatih Eğitim Fakültesi, hyazici@trabzon.edu.tr, Orcid: 0000-0002-0250-1453

1. GİRİŞ

Bireylerin kariyer seçim ve süreçlerinde geçmeleri gereken birçok aşama bulunmaktadır. Bu aşamalardan biri de lise sonrası girdikleri yükseköğretim kurumları sınavıdır. Ölçme Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM, 2020a) verilerine göre, Türkiye'de her yıl yaklaşık 2.4 milyon kişi kariyer hedeflerine ulaşmak amacıyla yükseköğretim kurumları sınavlarına başvurmuştur. 2020 yılında yapılan sınavlarla 921.886 öğrenci örgün ve açık öğretim programlarına yerleşmiştir (ÖSYM, 2020b). Bir yükseköğretim programına yerleşemeyen öğrencilerin bazıları sınavlara yeniden hazırlanmakta, diğerleri ise kariyer planlarını gözden geçirip üniversite eğitiminden vazgeçmekte ve/veya farklı iş sahalarına yönelmektedir. Bununla birlikte iş olanaklarında ve istihdam koşullarında gözlenen kısıtlıklar hem böyle bir tercihte bulunanların hem de üniversite mezunlarının istihdam edilmesini zorlaştırmaktadır. Nitekim Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK, 2021) açıklamış olduğu verilere göre 15 yaş üstü bireyler arasındaki işsizlik oranının %12.9 olduğu gözlenmektedir. İstihdam koşullarında gözlenen değişimler, giderek yaygınlaşan işsizlik ve meslekleşmede gözlenen farklılıklar, bireylerin kariyer seçim ve süreçleri üzerinde belirleyici olmaktadır. Dinamik bir yapı arz eden bu süreç, öğrencilerin kariyer kararı verme mekanizmalarını olumsuz yönde etkilemektedir (Yeşilyaprak, 2016, s.32). Bu etkinin gözlemlendiği alanlardan biri olan kariyer kararsızlığı (Çarkıt, 2019a, 2019b) hangi mesleğin seçileceğine ilişkin yaşanan çatışma ve belirsizlik anlamına gelmektedir. Başka bir ifadeyle kariyer kararsızlığı bireylerin kariyer kararı almadan önce, kariyer kararı alma sürecinde ve sonrasında karşılaştıkları güçlükler şeklinde özetlenmektedir (Gati, Krausz ve Osipow, 1996). Aile ve meslek seçimi arasındaki ilişkiyle de bağlantılı olan kariyer kararsızlığı, kariyer kaygısı adı verilen (Nalbantoğlu Yılmaz ve Çetin Gündüz, 2018) tepkiye yol açmaktadır.

Kariyer kaygısı, bireyin belli anlam, amaç ve tatminleri içeren bir kariyer geliştirmekten sorumlu olduğu anlayışıyla ilişkili olup, değişik düzey ve sıklıklarda gözlenen ve bazı fiziksel duyum, düşünce ve duygularla karakterize edilen (Pisarik, Rowell ve Thompson, 2017) kaygı türüdür. Kariyer kaygısı aynı zamanda kariyer seçiminde hata yapma endişesi, akademik alanda ve kariyer gelişiminde başarısız olma ve sonuçta işsiz kalma korkusu olarak da tanımlanmaktadır (Vignoli, 2015). Kariyer kaygısında gözlenen artış, bireylerin kariyer planları ve iş bulabilme olanakları üzerinde olumsuz etkiler oluşturabilmektedir. Üniversite öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmanın sonuçları, mesleki kaygı düzeyinin artışıyla birlikte, bireylerin kariyer inşa etmeleriyle bağlantılı kontrol, endişe, merak ve güven düzeylerinde düşüş olduğunu göstermiştir (Gerçek, 2018). Bu araştırmanın sonuçları, yükselen kaygı düzeyinin kariyer seçme sürecinde yaşanan değişimlerle mücadele edebilme ve kariyeri yeniden planlayabilme becerilerini olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir. Kariyer kaygısı uygun düzeyde kalmadıkça, kariyere bağlılık azalır, tatmin düzeyi düşer ve sahip olduğu eğitim ve bilgi birikimine rağmen bireyin topluma aktif katkısında başarısızlık gözlenebilir (Daniels, Stewart, Stupnisky, Perry ve LoVerso, 2011). Bu nedenle bireyler kariyer kaygıları üzerinde olumsuz etkiler oluşturduğuna inandıkları değişkenleri kontrol etmeye çalışırlar (Özşen, 2019). Bu değişkenler bireyin öznel algısına bağlı olarak içsel süreçlerle veya şans, güçlü kişiler, kader gibi dışsal güç kaynaklarıyla bağlantılı olabilmektedir (Rotter, 1966). İçsel kontrol sisteminin en önemli unsurlarından biri olan denetim odağı, bireyin kariyerini planlamasıyla ve kariyer gelişimiyle ilişkilidir (Millar ve Shevlin, 2007). Bu ilişki biçimi farklı araştırmalarla desteklense de (Bishop ve Solomon, 1989; Brusoski, Golin, Gallagher ve Moore, 1993; Erdem, 2006; Lease, 2004; Sayın, 2000; Trice ve Gilbert, 1990; Walsh, 1987) bunun aksini ortaya koyan araştırma bulguları da mevcuttur (Çakar, 1997; Kerekes, 2002; Sahranç, 2000; Stumpf ve Colarelli,

1992). Farklı sonuçların gözleendiği bu literatür birikimi kariyer denetim odağı kavramını inceleme konusu haline getirmektedir (Seymenler ve Siyez, 2016).

Kariyer denetim odağı, bireylerin kariyerlerinin gelecekteki gidişatına yön verme sürecine katılmalarını, bunun için sorumluluk almalarını ve kariyerlerine ilişkin beklentilerini kapsamaktadır. Bu kavram içsel ve dışsal denetim olarak ikiye ayrılmaktadır. Kariyer planlaması ve gelişimi gibi kariyer süreci ile ilişkili davranışların kişisel kontrolle bağlantılı olarak algılanması, içsel denetim kavramıyla ifade edilmektedir. Çaresizlikle, şansla ya da birey üzerinde etkili olan güçlü bireylerin etkisiyle ilgili algılama ise dışsal denetim olarak bilinmektedir (Millar ve Shevlin, 2007). İçsel denetimli bireyler kariyer gelişim süreci içerisinde bireysel ve mesleki özellikleri daha uygun şekilde değerlendirebilmekte, sağlıklı mesleki bilgi toplayabilmekte, gerçekçi planlar yapabilmekte (Şeker ve Yeşilyaprak, 2014) ve ileriye dönük daha kararları daha kolay alabilmektedirler (Çakar ve Kulaksızoğlu, 1997). İçsel denetimli bireyler, dışsal denetimli bireylere oranla daha olumlu kariyer geleceği algısına sahiptirler (Kütükcü, 2018). Kendilerini yeterince tanıyamamış olan dışsal denetimli bireyler ise meslek ve alan bilgisi konusunda yetersizlik göstermekte (Çapçı, 2017) aynı zamanda mesleki kararsızlık (Yılmaz, 2019) ve kariyer kararı verme güçlüğü yaşamaktadırlar (Lease, 2004). Buradan hareketle kaygı ile genel denetim odağı arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar da (Başal, 1997; Derin, 2019; Göç, 2017; Güler ve Çakır, 2016; Öztep, 2010) göz önünde bulundurulduğunda, kariyer denetim odağı ile kariyer kaygısı arasında bir ilişkinin bulunduğu yargısına varılmaktadır.

Kariyer gelişim sürecinde yer alan mevcut seçenekleri uygulanabilir yeni bir kariyer alanına yaratıcı bir şekilde entegre etme becerisi, görece yüksek düzeyde özgüven gerektirir (Storme ve Çelik, 2017). Özgüven bireyin bir aktiviteyi başarabileceğine yönelik inancı (Feltz, 1988), bir durum ya da olayın üstesinden gelebilmedeki beceri ve başarısı (Kocaarslan, 2009) ve yaşamda karşılaştığı problem durumlarıyla baş edebilme gücüdür (Koç ve Gün, 2006). Bireyin kendi geleceğiyle ilgili istek ve beklentileri de kapsadığından, yüksek düzeyde gözlenen özgüvenin bireyin kendi eylemlerinin, seçimlerinin ve genel olarak yaşamının gidişatını belirleme üzerinde etkisi olduğu kabul edilir (Karamoy, Wibowa ve Jafar, 2018). Yüksek düzeydeki öz güven, zorluklar karşısında yılmama ve karşılaşılan engelleri aşma çabalarını güçlendirir, başarıma isteğini arttırarak yeni fikir ve deneyimlere açık olmayı teşvik eder (Mağden ve Aksoy, 1993, s.136). Yüksek özgüvene sahip olanlar arasında araştırmacılık, insan ilişkilerinde rahatlık, girişkenlik, sorumluluk ve yararlı riskler alma gibi özellikler de gözlenir (Barron ve Gravert, 2018). Özgüveni düşük birey ise, günlük hayat içindeki problemlerin üstesinden gelemeyip çözüm üretmeyeceğine inanır, sürekli olarak çaresizliğin endişesini yaşar ve olumsuzluklardan çabucak etkilenir (Kurtuldu, 2007).

Özgüven, bireylerin kariyer gelişim sürecine bu süreci etkileyebilecek bireysel, çevresel ya da bağlamsal güçlükleri fark edebilme ve bunların üstesinden gelebilme gücüne olumlu katkı sağlar ve ayrıca kariyer planlama ve seçim sürecinde bireyin kendine olan inancını olumlu yönde etkiler (Öztemel, 2014). Bunun yanında bireylerin mesleki kararları (Kishor, 1981) ile iş bulma becerilerini (Yakushko ve Sokolova, 2010) geliştirerek, alanlarıyla ilgili girişkenliklerini ve risk alma davranışlarını arttırır (Ocak, Şahin ve Gider, 2019). Özgüven, karşılaşılan engellerin aşılması yanında yaratıcılık ve motivasyon üzerinde oluşturduğu olumlu etkiyle de kariyer gelişimine katkı sağlar (Murtagh, Lopes ve Lyons, 2007). Özgüven eksikliği yaşayan bireyler kariyer gelişim görevlerini yerine getirmede zorlanabilir ve bu da kariyer kaygısını arttırır (Tekin Tayfun ve Korkmaz, 2016). Sonuç olarak literatürde oluşmuş güçlü araştırma birikimi, kaygı ile özgüven arasında gözlenen negatif ilişkiye vurgu yapmaktadır (Başoğlu, 2007; Baylar, 2016; Covassin ve Pero, 2004; Göktürk, 2011; Hanton ve Connaughton, 2002; Hanton, Mellalieu ve Hall, 2004; Kurutçu, 2020; Toktaş, 2017).

Kariyer seçim ve süreçlerinin dinamik yapısı zengin bir araştırma alanının oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Lise öğrenimi bu işlemler açısından kritik bir dönemdir. Bu dönem içerisinde bireyler önemli kariyer kararları alacağından değişik düzeylerde kariyer kaygısı yaşamaktadırlar. Kariyer seçim ve süreçleri pek çok çevresel, sosyal ve kişisel değişkenle bağlantılıdır. Bu kapsamlı sürecin denetim faktörünün nasıl olduğunun ve bireylerin süreci yönetebileceğine olan inancı olan özgüvenin kariyer kaygısına etkisinin ortaya konması literatüre katkı sağlayacaktır. Bu bağlamda çalışmanın temel amacı lise öğrencilerinin özgüvenleri, kariyer denetim odakları ve kariyer kaygıları arasındaki ilişkileri incelemektir.

2. YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada nicel araştırma yaklaşımlarından ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama modelleri, iki ve daha fazla sayıda değişken arasındaki ilişkinin yönünü ve düzeyini (Karasar, 2011, s. 81) araştırmacılar tarafından değişkenleri etkilemeye çalışmadan belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir (Fraenkel, Wallen ve Hyun, 2012, s. 331).

Araştırma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu koronavirüs pandemi koşulları sebebiyle uygun örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden biri olan uygun örnekleme; zaman, para ve emek kaybını önlemek amacıyla örneklemin kolay ulaşılabilir ve uygulama yapılabilir birimlerden seçilmesidir (Fraenkel vd., 2012, s. 99). Bu durum araştırma sonuçlarının genellenmesi açısından belli bir kısıtlılık oluşturabilir. Bununla birlikte bu çalışmada örneklemin yapısından kaynaklanabilecek bu tür sınırlılıklar veriler analiz edildiğinde istatistiksel olarak kontrol altına (Barker, Pistrang ve Elliott, 2002, s. 183) alınmaya çalışılmıştır.

Araştırma Samsun ilinin Çarşamba ilçesinde resmi liseye devam etmekte olan 764 öğrenciyle gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin 484'ü (%63.35) kadın, 280'i (%36.65) erkektir. Yaşları 13 ile 18 (Ort.=15.31, SS=1,18) arasında değişmektedir ve 222'si (%29.05) köyde, 513'ü (%67.15) ilçe merkezinde, 29'u (%3.80) il merkezinde yaşamaktadır. Öğrencilerin 269'u (%34.17) 9. sınıf, 173'ü (%22.64) 10. sınıf, 228'i (%29.84) 11. sınıf, 102'si (%13.35) 12. sınıf öğrencisi olup; 101'i (%13.22) fen lisesine, 626'sı (%81.94) Anadolu lisesine, 37'si (%4.84) Anadolu imam hatip lisesine devam etmektedir. Ailesinin gelir seviyesini ortalamasının altında olduğunu belirten öğrenci sayısı 262 (%34.29) iken orta ve ortalamasının üzerinde olduğunu belirten öğrenci sayısı ise 502'dir (%65.71).

Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacılar tarafından çalışmaya katılan öğrencilerin demografik özelliklerini belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Bu formda cinsiyet, yaş, yaşanan yerleşim yeri, sınıf düzeyi, kayıtlı olunan okul türü, aile gelir düzeyi ile ilgili ifadeler bulunmaktadır.

Kariyer Kaygısı Ölçeği (KKÖ)

Kariyer Kaygısı Ölçeği (KKÖ) lise öğrencilerinin kariyer kaygılarını belirlemek amacıyla Çetin Gündüz ve Nalbantoğlu Yılmaz (2016) tarafından geliştirilmiştir. KKÖ, aile etkisinden kaynaklı kaygılar ve meslek seçimine yönelik kaygılar olmak üzere iki alt boyuttan oluşmaktadır. Beşli Likert tipinde oluşturulan ölçekte toplamda 14 madde bulunmaktadır. Ölçekten en az 14, en fazla 70 puan alınabilmektedir. Ölçekten alınan yüksek puan yaşanan kaygının yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçeğin geliştirilme sürecinde Açımlayıcı Faktör

Analizi (AFA) sonrasında ortaya çıkan iki faktörlü yapı Doğrulayıcı Faktör Analiziyle (DFA) test edilmiş ve ölçeğin uyum indekslerinin ($\chi^2/sd=2.518$, RMSEA=0.067, CFI=0.95, NFI=0.92, NNFI=0.94, SRMR=0.055, GFI=0.92 ve AGFI=0.90) kabul edilebilir düzeyde olduğu bulunmuştur. Ölçeğin geliştirilme aşamasında yapılan analizlerde ölçeğin alt boyutlarından olan aile etkisine yönelik kariyer kaygısına ilişkin Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı .742, meslek seçimine yönelik kariyer kaygısı alt boyutuna ilişkin Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı ise .797 bulunmuştur (Çetin Gündüz ve Nalbantoğlu Yılmaz, 2016). Bu çalışma için yapılan güvenilirlik analizi sonucunda ölçeğin bütünü için Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı .91, alt boyutlardan aile etkisine yönelik kariyer kaygısı Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı .89, meslek seçimine yönelik kariyer kaygısı Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı .91 olarak bulunmuştur.

Kariyer Denetim Odağı Ölçeği (KDOÖ)

Kariyer Denetim Odağı Ölçeği (KDOÖ), Millar ve Shevlin (2007) tarafından geliştirilmiş ve Türkçeye uyarlama çalışmaları Siyez (2015) tarafından yapılmıştır. Altılı Likert tipi olan ölçek içsellik ve dışsallık yapısı üzerine kurulmuş dört alt boyuttan oluşmaktadır. İçsel denetim alt boyutu içsellik yapısına aitken; çaresizlik, şans ve güçlü diğerleri alt boyutları dışsallık yapısına aittir. Ölçek toplamda 20 maddeden oluşmaktadır. Her alt boyuta ait beş madde bulunmakta ve her alt boyuttan alınabilecek puanlar 5 ile 30 arasında değişmektedir. Benzer ölçek geçerliği Nowicki-Strickland Denetim Odağı Ölçeği ile gerçekleştirilmiş ve alt boyutlara ait korelasyon katsayıları; içsel denetim .51, çaresizlik .53, şans .47 ve güçlü diğerleri .44 olarak bulunmuştur. Ölçeğin güvenilirlik çalışması kapsamında Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı .86, Sperman Brown Testi Yarılama katsayısı ise .82 olarak hesaplanmıştır. Alt ölçeklere ait Cronbach alfa iç tutarlık katsayıları; içsel denetim .72, çaresizlik .77, şans .68 ve güçlü diğerleri .65 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar ölçeğin güvenilirliğinin kabul edilebilir düzeyde olduğunu ifade etmektedir (Siyez, 2015). Bu çalışma için yapılan güvenilirlik analizi sonucunda ölçeğin bütünü için Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı .89 bulunmuştur. Alt boyutlara ait Cronbach alfa güvenilirlik katsayıları ise; içsel denetim .73, çaresizlik .71, şans .81 ve güçlü diğerleri .75 olarak bulunmuştur.

Öz-Güven Ölçeği (ÖÖ)

Öz-güven Ölçeği, Akın (2007) tarafından geliştirilmiş ve bireylerin özgüven düzeylerini ölçmeyi amaçlamaktadır. Ölçek iç özgüven ve dış özgüven olmak üzere iki alt boyuttan oluşmaktadır. Beşli Likert tipi olan ve 33 maddeden oluşan ölçekten alınabilecek en düşük puan 33, en yüksek puan ise 165'tir. Ölçekte ters puanlanan madde bulunmamaktadır. Yapılan güvenilirlik çalışmasında Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı ölçeğin bütünü için .83, iç özgüven alt boyutu için .83, dış özgüven alt ölçeği için .85 olarak bulunmuştur. Test-tekrar test güvenilirlik çalışmasında ise ölçeğin bütünü için .94, iç özgüven alt boyutu için .97, dış özgüven alt boyutu için .87 olduğu görülmüştür. Uyum geçerliliğini test etmek amacıyla Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri ile yapılan çalışmada iki ölçek arasındaki korelasyon .87 olarak belirlenmiştir (Akın, 2007). Bu çalışma için yapılan güvenilirlik analizi sonucunda ölçeğin bütünü için Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı .94, iç özgüven alt boyutu için .89, dış özgüven alt ölçeği için .90 olarak bulunmuştur.

Veri Toplama Süreci

Araştırmanın gerçekleştirilebilmesi için öncelikle araştırmada kullanılacak ölçekleri geliştiren araştırmacılardan ölçek kullanımlarına ilişkin gerekli izinler alınmıştır. Ardından Etik Kurul Onayı ve diğer yasal izinler alınmış ve ölçek uygulamalarına geçilmiştir. Covid-19 sebebiyle alınan pandemi tedbirleri kapsamında yüz yüze eğitim-öğretime ara verilmesi ve uzaktan eğitime geçilmesi sebebiyle ölçekler çevrim içi uygulamaya uygun hale getirilmiş ve veriler çevrim içi ortamda toplanmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde SPSS 20.0 istatistik paket programından yararlanılmıştır. Araştırma grubuna ait bilgilerin belirlenmesi amacıyla tanımlayıcı istatistik teknikleri kullanılmıştır. Analizlerde hangi istatistiksel tekniklerden yararlanılacağını belirlemek amacıyla çarpıklık ve basıklık testleri ile verilerin normal dağılıp dağılmadığı test edilmiştir. Farklı kaynaklar normal dağılım için çarpıklık ve basıklık değerlerinin -3 ile +3 (Kalaycı, 2010, s. 209) veya -2 ile +2 arasında (George ve Mallery, 2003) olması gerektiğini ifade etmiştir. Kline de (2011, s. 63) sosyal bilimlerde basıklık değerinin +3 ve çarpıklık değerinin +10'un altında olması gerektiğini belirtmiştir. Bu doğrultuda yapılan işlem sonucunda verilerin normal dağılım gösterdiği ve verilerin parametrik işlemler için elverişli olduğu söylenebilir.

Tablo 1. Değişkenlere ilişkin basıklık ve çarpıklık değerleri

Değişken	n	Ort.	SS	Basıklık	Çarpıklık
Kariyer Kaygısı	764	34.06	12.64	-.54	.38
İç Özgüven ^a	764	66.66	11.19	.15	-.62
Dış Özgüven ^a	764	61.94	11.64	-.42	-.49
İşsel Denetim ^b	764	24.18	4.94	1.87	-1.48
Şans ^b	764	12.78	5.81	.02	0.71
Güçlü Diğerleri ^b	764	10.29	4.84	1.68	1.24
Çaresizlik ^b	764	10.67	4.68	1.98	1.22

a= Öz-Güvenin'nin alt boyutları, b= Kariyer Denetim Odağı'nın alt boyutları

3. BULGULAR

Özgüven ve kariyer denetim odağının alt boyutlarının lise öğrencilerinin kariyer kaygısını açıklama düzeylerini ortaya koyabilmek için çoklu doğrusal regresyon analizinden yararlanılmıştır. Regresyon analizinden önce çoklu bağlantı problemi olup olmadığını belirlemek amacıyla değişkenler arasındaki ilişkilere Pearson korelasyon katsayısı ile bakılmış ve Varyans Şişirme Faktörü (VIF) değerleri hesaplanmıştır. Korelasyona ve VIF değerlerine ilişkin sonuçlar Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Pearson Korelasyon Katsayısına ve VIF Değerlerine İlişkin Sonuçlar

	1	2	3	4	5	6	7
1. Kariyer Kaygısı	1						
2. İç Özgüven ^a	-.41**	1					
3. Dış Özgüven ^a	-.35**	.78**	1				
4. İşsel Denetim ^b	.14**	.16**	.09*	1			
5. Şans ^b	-.40**	-.25**	-.19**	.08*	1		
6. Güçlü Diğerleri ^b	.47**	-.29**	-.21**	.00	.66**	1	
7. Çaresizlik ^b	.50**	-.35**	-.25**	-.02	.61**	.74**	1
VIF	-	2.88	2.65	1.05	1.93	2.68	2.50

* $p < .05$. ** $p < .01$. a=Öz-Güvenin'nin alt boyutları, b= Kariyer Denetim Odağı'nın alt boyutları. VIF= Varyans Şişirme Faktörü

Çoklu bağlantı sorunu, değişkenler arasındaki korelasyon değerlerinin ($r > .90$) yüksek olması (Tabachnick ve Fidell, 1996; akt. Şenel ve Alatlı, 2014) ve bağımsız değişkenlere ait VIF değerlerinin 10 ve üzerinde olması (Albayrak, 2014) durumlarında ortaya çıkmaktadır. Tablo 2 incelendiğinde en yüksek korelasyon değeri, .78 ile özgüven alt boyutlarından dış

özgüven ile iç özgüven arasındaki ilişkide görülmektedir. Bağımsız değişkenlere ait VIF değerleri de 1.05-2.88 arasında (iç özgüven=2.88; dış özgüven= 2.65; içsel denetim= 1.05; şans= 1.93; güçlü diğerleri= 2.68; çaresiz=2.50) değişmektedir. Bu durum modelde çoklu bağlantıya ilişkin bir problem olmadığını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte çoklu doğrusal regresyon analizinde oto korelasyon durumu Durbin Watson testi kullanılarak incelenmiştir. Oto korelasyon olmaması için bu test sonucunun 1.5-2.5 aralığında olması gerektiği belirtilmektedir (Kalaycı, 2010, s. 227). Yapılan çalışma için elde edilen sonucun (1.913) beklenen değer aralığında yer aldığı tespit edilmiştir. Bu doğrultuda özgüven (iç özgüven, dış özgüven) ve kariyer denetim odağı (içsel denetim, şans, güçlü diğerleri, çaresizlik) düzeylerinin lise öğrencilerindeki kariyer kaygısı düzeyi üzerindeki etkisini ortaya koyan çoklu doğrusal regresyon model özeti Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Çoklu Doğrusal Regresyon Model Özeti

Model	R	R ²	ΔR^2	TSH	Değişim İstatistikleri				
					ΔR^2	ΔF	df1	df2	p
1	.61	.38	.37	10	.38	77.23	6	757	.000

TSH= Tahmini Standart Hata

Tablo 3 incelendiğinde Enter yönteminden yararlanılarak yapılan analiz sonucunda kurulan modelin anlamlı olduğu görülmektedir ($F_{6, 757}=77.23, p < .001$). Yordayıcı değişken olarak seçilen özgüven (iç özgüven, dış özgüven) ve kariyer denetim odağı (içsel denetim, şans, güçlü diğerleri, çaresizlik) düzeylerinin, ölçüt değişkeni olan lise öğrencilerindeki kariyer kaygısı ile ilgili açıkladığı varyans %38 ($R^2=.38$), kurulan modelin bağımlı değişkene ilişkin açıkladığı varyans ise %37'dir ($\Delta R^2= .37$). Bağımlı değişkeni açıklayan katsayılar Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Lise Öğrencilerinde Kariyer Kaygısının Yordanmasına İlişkin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi

Değişken	B	SH	β	t	p	%95 GA
Sabit	31.8	3.13		10.15	.000	[25.64. 37.95]
İç Özgüven	-.26	.05	-.23	-4.86	.000	[-.37. -.16]
Dış Özgüven	-.08	.05	-.07	-1.59	.11	[-.18. .01]
İçsel Denetim	.49	.07	.19	6.65	.000	[.35. .64]
Şans	.07	.08	.03	.83	.40	[-.09. .24]
Güçlü Diğerleri	.45	.12	.17	3.72	.000	[.21. .69]
Çaresizlik	.69	.12	.25	5.69	.000	[.45. .93]

SH= Standart Hata. GA=Güven Aralığı

Tablo 4 incelendiğinde özgüvenin alt boyutlarından iç özgüven ($\beta= -.23, p < .001$), kariyer denetim odağının alt boyutlarından içsel denetim ($\beta= .19, p < .001$), güçlü diğerleri ($\beta= .17, p < .001$) ve çaresizlik ($\beta= .25, p < .001$) değişkenlerinin lise öğrencilerindeki kariyer kaygısı düzeylerini anlamlı düzeyde yordadıkları tespit edilmiştir. Fakat özgüvenin alt boyutlarından dış özgüven ($\beta= -.07, p > .005$), kariyer denetim odağının alt boyutlarından şans ($\beta= .03, p > .005$) değişkenleri lise öğrencilerindeki kariyer kaygısı düzeylerini anlamlı düzeyde yordamamaktadır.

4. TARTIŞMA

Bu çalışmada lise öğrencilerinin özgüvenleri, kariyer denetim odakları ve kariyer kaygıları arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Yapılan çoklu doğrusal regresyon analizinde

özgüvenin alt boyutlarından iç özgüvenin kariyer kaygısını anlamlı düzeyde yordadığı gözlenmiştir. Korelasyon tablosunda bu iki değişken arasındaki ilişkinin negatif yönde olduğu görülmektedir. Bu bulgu Tekin (2015) tarafından benzer değişkenlerle yapılan araştırmanın sonuçlarıyla paralellik göstermektedir. Wehr-Flowers'ın (2006) düşük özgüven seviyesinin yetersizlik hissi oluşturduğu, böylece kariyer kararını olumsuz etkilediği yönündeki araştırma bulgusu da bu çalışmadan ortaya çıkan ilişkinin yapısını destekler niteliktedir. Değişkenler arasındaki ilişki, yüksek özgüvene sahip bireylerin kariyer kararı verme sürecinde daha düşük düzeyde kaygı yaşadıkları ve daha etkili karar verebilme becerisi sergiledikleri anlamına gelmektedir. Bu görüş Rehfuß ve arkadaşları (2011) tarafından yapılan çalışmanın bulgusuyla örtüşmektedir. Çalışmada ortaya çıkan sonuçlar, iç özgüvenin aksine dış özgüvenin kariyer kaygısını anlamlı düzeyde yordamadığını göstermektedir. Toktaş (2017) tarafından lise öğrencileri üzerinde yapılan araştırmanın bulguları hem iç hem de dış özgüven düzeylerinin artışına bağlı olarak durumluluk ve sürekli kaygı düzeylerinde azalma olduğunu göstermiştir. Bulguların farklılık arz etmesinde araştırma konusu yapılan kaygı değişkeniyle ilgili niteliğin etkisi olabilir.

Bu çalışmada dış özgüven ile kariyer kaygısı arasında negatif yönde bir ilişki bulunmuş ve dış özgüvenin kariyer kaygısını anlamlı düzeyde açıklamadığı tespit edilmiştir. Bu bulgu dış özgüvenin artışına bağlı kariyer kaygısının düşeceğini işaret etse de anlamlı bir sonuca işaret etmemektedir. Çalışmanın bu sonucu Özsoy, Eruslu ve Göymen'in (2016) lise öğrencileri üzerinde benzer değişkenlerle yaptığı araştırma bulgusuyla benzerlik göstermektedir. Çalığı ve Sürücü de (2020) ergenlerin dış özgüven düzeyi ile kişinin kendine yönelik olumsuz duygu ve düşünceleri arasında düşük düzeyde negatif yönde bir ilişki tespit etmişlerdir. Kolay iletişim kurabilme, risk alabilme ve başkalarına karşı kendini ifade edebilme (Akın, 2007) gibi çevreye dönük eylemleri kapsadığı için dış özgüvenin bireyin içsel süreciyle ilişkili olan kaygıyı anlamlı şekilde açıklamadığı söylenebilir. Benzer şekilde Altun da (2015) bireyin belirli bir alanda kendi kapasitesine olan inancı olan öz-yeterlik ile atanma merkezli mesleki kaygısı arasında anlamlı bir ilişki tespit edememiştir.

Araştırmada ortaya çıkan bulgulara göre, içsel denetimlilik kariyer kaygısını anlamlı düzeyde açıklamaktadır. Pozitif ilişki yapısı, içsel denetimli olma düzeyinin artışına bağlı olarak kariyer kaygısının da arttığını göstermektedir. Oysa mesleki karar verme, kişisel ve mesleki özellikleri doğru şekilde değerlendirme ve gerçekçi plan yapma gibi özelliklerle pozitif yönde ilişkiler gösteren içsel denetimli olma durumunun (Şeker, 2013) kariyer gelişimi ile ilgili kararlar üzerinde olumlu etkiler yaratarak, kariyer kaygısını azaltması beklenirdi. Türkiye'de aile, çevre ve okul gibi kaynakların içsel denetimlilik ve kaygı arasındaki ilişkiye etki (Genç, Kaya ve Genç, 2007) ettiği dikkate alındığında, ortaya çıkan sonuç daha anlamlı görülebilir. Öğrencinin aile, çevre ve öğretmen gibi dış kaynaklı faktörlerin etkisini göz ardı ederek içsel denetime bağlı meslek seçimi yapması, olası olumsuz sonuçlar bakımından bir kaygıya yol açabilir. Çevresel etkilerin ve buna bağlı destek kaynaklarının göz ardı edildiği bir meslek seçim süreci, kariyer kaygısının artışına yol açabilir. Bu bulgu Kütükçü (2018) tarafından yapılan çalışmanın bulgularıyla bağlantılı görülmektedir. Lease (2004) tarafından yapılan çalışmada da içsel denetimli olma ile kariyer kararı verme güçlüğü arasında negatif ilişkinin olduğu tespit edilmiştir.

Bu çalışmada, kariyer denetim odağının alt boyutlarından güçlü diğerleri ve çaresizlik değişkenlerinin kariyer kaygısını anlamlı düzeyde açıkladıkları gözlenmiştir. Bu bulgu Yılmaz'ın (2019) benzer değişkenlerle yapmış olduğu araştırma sonucuyla benzerlik göstermektedir. Çapçı'nın (2017) dışsal denetimli bireylerin (şans, güçlü diğerleri, çaresizlik) çevresindeki güçlü kişilerin etkisinde kalarak mesleki kararsızlık yaşadıkları yönündeki araştırma bulgusu da bu çalışmada ortaya çıkan sonucu destekler niteliktedir. Bu ilişki yapısı

dışsal denetimli bireylerin kariyer gelişim süreçlerinde kendi özelliklerinden çok çevrelerindeki güçlü kişilerden etkilendikleri, kariyer seçiminde onların yönlendirmelerine maruz kaldıkları ve yaşadıkları kariyer kaygısının da bunlara bağlı olarak arttığı anlamına gelmektedir. Kıcır'ın (2010) yapmış olduğu çalışmanın sonuçları bu görüşü destekler niteliktedir. Özcan Candangil (2005) tarafından yapılan çalışmayla da dışsal denetim odağı düzeyinin yükselmesiyle birlikte, karar vermeyle ilgili kaygı düzeyinde artış olduğu tespit edilmiştir.

Çalışmadan ortaya sonuçlar, şans faktörünün kariyer kaygısını anlamlı düzeyde açıklamadığını göstermektedir. Bu bulgu benzer değişkenlerle yapılan bir araştırmanın sonuçlarıyla örtüşmektedir (Şahin, Sarı, Duman, Kerimoğlu ve Kocaman, 2015). İş performansını artırmada şansın anlamlı bir role sahip olmaması (Ökmen, 2021) bu sonuca yol açan dolaylı faktörlerden biri olabilir. Nitekim Yılmaz (2019) tarafından yapılan çalışmada da mesleki karar vermede şansın anlamlı bir yordayıcı olmadığı tespit edilmiştir. Çalışmanın sonuçlarını destekleyen bu bulgulara karşın, şansın kariyer süreçleriyle ilişkili olduğunu gösteren bazı araştırmalar da (Hirschi, 2010) mevcuttur. Bright, Pryor ve Harpham'ın (2005) çalışmaları ilişkinin pozitif yönde olduğunu ortaya koymuştur. Kuşkusuz şans önemli düzeyde kültür ve inançla ilişkili bir değişkendir. Şans kavramının sosyo-kültürel bağlamı arasındaki farklılıklar, kapsamlı değerlendirmeler yapmayı ve şansın kariyer kaygısı üzerindeki etkisini tartışmayı sınırlandırmaktadır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmadan ortaya çıkan sonuç özgüven boyutlarından iç özgüven ile kariyer denetim odağı boyutlarından içsel denetim, güçlü diğerleri ve çaresizliğin kariyer kaygısını anlamlı düzeyde açıkladığını göstermektedir. Araştırmanın belli sınırlılıkları bulunmaktadır. Çalışmayla ilgili verilerin kişisel ifadelerle dayalı olması bir sınırlılıktır. Araştırma grubunun sadece belli bir ilçedeki resmi liselere devam eden öğrencilerden oluşması yöntemsel sınırlılıklardan biridir. Bu bağlamda daha karmaşık modellere dayalı olarak özel liselerin de dahil edildiği daha geniş katılımlı çalışmaların yapılması önerilmektedir. Kariyer denetim odağı ve kariyer kaygısı kavramlarının yeni olması kavramlar ve alt boyutları ile ilgili kapsamlı araştırma birikimine ulaşmayı sınırlandırmaktadır. Bu nedenle bu kavramlarla ilgili özgün araştırmaların yapılması önemli görülmektedir. Ayrıca liselerde psikolojik danışman/rehber öğretmenler tarafından iç özgüveni geliştirmeye ve kariyer denetim odağını güçlendirmeye yönelik uygulamalar kariyer kaygısını kontrol etmede etkili olacaktır. Bu çalışmadan ortaya çıkan sonuçların kariyer konusu ile ilgili bilimsel araştırma birikimine ve kariyer uygulamalarına katkı sağlayabileceği değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akın, A. (2007). Özgüven Ölçeği'nin geliştirilmesi ve psikometrik özellikleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 167-176.
- Albayrak, A. S. (2014). Otokorelasyon durumunda en küçük kareler tekniğinin alternatifi otoregresyon teknikleri ve bir uygulama. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(1), 1-20.
- Altun, T. (2015). *Pedagojik formasyon eğitimi alan öğretmen adaylarının öz-yeterlik inançları, öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumları ve kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Barker, C., Pistrang, N., & Elliott, R. (2002). *Research methods in clinical psychology* (2nd ed.). Chichester: John Wiley & Sons.

- Barron, K., & Gravert, C. (2018). Confidence and career choices: An experiment. *Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung Discussion Paper SP II, 301*, 1-57.
- Başal, H. A. (1997). Denetim odağı ile sınav kaygısı arasındaki ilişki. *Eğitim ve Bilim, 21*(103), 4-11.
- Başoğlu, T. S. (2007). *Sınav kaygısı ile özgüven arasındaki ilişkinin erinlik döneminde incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Baylar, A. (2016). *Ebeveyn tutumlarının ergenlerin akademik başarıları ve sosyal kaygıları üzerindeki etkisi ve bu etkinin özgüven ve otonomi aracılığıyla incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bishop, R. C., & Solomon, E. (1989). Sex differences in career development: Locus of control and career commitment effects. *Psychological Reports, 65*(1), 107-114.
- Bright, J. E. H., Pryor, R. G. L., & Harpham, L. (2005). The role of chance events in career decision making. *Journal of Vocational Behavior, 66*, 561-576.
- Brusoski, G. C., Golin, A. K., Gallagher, R. P., & Moore, M. (1993). Career group effects on career indecision, career maturity and locus of control of undergraduate clients. *Journal of Career Assessment, 1*(3), 309-320.
- Covassin, T., & Pero, S. (2004). The relationship between self-confidence, mood state, and anxiety among collegiate tennis players. *Journal of sport behavior, 27*(3), 230-242.
- Çakar, M. (1997). *Lise son sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri ile denetim odağı düzeylerinin karşılaştırılması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çakar, M. ve Kulaksızoğlu, A. (1997). Lise son sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri ile denetim odağı düzeylerinin karşılaştırılması. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 9*, 113-131.
- Çalıkları, H. ve Sürücü, A. (2020). Ergenlerde özgüven ile olumsuz otomatik düşünceler arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Ekev Akademi Dergisi, 24*(83), 491-507.
- Çapçı, G. (2017). *Kontrol odağı düzeyinin mesleki kararlılığa etkisi: Lise öğrencileri üzerinde bir araştırma* (Yüksek lisans tezi). Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çarkıt, E. (2019a). Kariyer danışmanlığı ve mesleki rehberlik alanında Türkiye’de yapılan lisansüstü tezlerin araştırma eğilimleri. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8*(2), 1503-1514.
- Çarkıt, E. (2019b). Kariyer psikolojik danışmanlığı ve mesleki rehberlik alanında Türkiye’de yayınlanan makalelerin incelenmesi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7*, 149-158.
- Çetin Gündüz, H. ve Nalbantoğlu Yılmaz, F. (2016). Lise öğrencilerinin kariyer kaygılarını belirlemeye yönelik ölçek geliştirme çalışması. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 12*(3), 1008-1022.
- Daniels, L. M., Stewart, T. L., Stupnisky, R. H., Perry, R. P., & LoVerso, T. (2011). Relieving career anxiety and indecision: The role of undergraduate students’ perceived control and faculty affiliations. *Social Psychology of Education, 14*(3), 409-426.

- Derin, S. (2019). *Ölüm kaygısına ilişkin bir model testi: Denetim odağı, kaygı ve ölüm obsesyonunun rolü* (Doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Erdem, A. Y. (2006). *Lise öğrencileri için meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlar ölçeğinin geliştirilmesi* (Yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Feltz, D. L. (1988). Self confidence and sport performance. *Exercise and Sports Science Reviews*, 16, 423-458.
- Fraenkel, J. R., Wallen, N. E., & Hyun, H. H. (2012). *How to design and evaluate research in education* (8th ed.). New York: Mc Graw Hill.
- Gati, I., Krausz, M., & Osipow, S. H. (1996). A taxonomy of difficulties in career decision making. *Journal of counseling psychology*, 43(4), 510.
- Genç, G., Kaya, A. ve Genç, M. (2007). İnönü üniversitesi tıp fakültesi öğrencilerinin meslek seçimini etkileyen faktörler. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(13), 49-63.
- George, D. & Mallery, P. (2003). *SPSS for windows step by step: A simple guide and reference*. Boston: Allyn & Bacon.
- Gerçek, M. (2018). Mesleki kaygı ve kariyer uyumluluğu arasındaki ilişkiler: Öğretmen adayları açısından bir inceleme. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(2), 297-312.
- Göç, E. (2017). *Sürekli kaygının yordayıcıları olarak belirsizliğe tahammülsüzlük, endişe ile ilgili inançlar ve kontrol odağının incelenmesi ile yaşam doyumunun araştırılması* (Yüksek lisans tezi). Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Göktürk, G. Y. (2011). *Ergenlerin sosyal kaygı düzeylerinin özgüven ve bazı kişisel demografik özelliklere göre incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Güler, D. ve Çakır, G. (2016). Lise son sınıf öğrencilerinin sınav kaygısını yordayan değişkenlerin incelenmesi. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 4(39), 82-94.
- Hanton, S., & Connaughton, D. (2002). Perceived control of anxiety and its relationship to self-confidence and performance. *Research quarterly for exercise and sport*, 73(1), 87-97.
- Hanton, S., Mellalieu, S. D., & Hall, R. (2004). Self-confidence and anxiety interpretation: A qualitative investigation. *Psychology of sport and exercise*, 5(4), 477-495.
- Hirschi, A. (2010). The role of chance events in the school to work transition: The influence of demographic, personality and career development variables. *Journal of Vocational Behavior*, 77, 39-49.
- Kalaycı, Ş. (2010). *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri* (5. Baskı). Ankara: Asil.
- Karamoy, K. Y., Wibowo, E. M., & Jafar, M. (2018). The implementation of self-instruction and reframing group counselling techniques to improve students' self-confidence. *Journal Bimbingan Konseling*, 7 (1), 1-6.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi* (22. Basım). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Kerekes, K. T. (2002). *An investigation of sex roles and locus of control that influence female leadership career intentions* (Master of Science in). Psychology Faculty of California State University, San Bernardino.
- Kıcı, B. (2010). *Üniversite son sınıf öğrencilerinde işsizlik kaygısı: psikolojik etmenler açısından bir inceleme* (Yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kishor, N. (1981). The effect of Self-Esteem and Locus of Control in career decision making of adolescents in Fiji. *Journal of Career Assessment*, 19(2), 227-232.
- Kline, R. B. (2011). *Principles and practice of structural equation modeling* (3. Edition). New York: The Guilford Press.
- Kocaarslan, B. (2009). *Genel müzik eğitimi alan ilköğretim öğrencilerinin müzik dersine ilişkin tutum, müzikal özgüven ve motivasyon düzeylerinin karşılaştırılması* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Koç, S. ve Gün, N. (2006). *Özsaygı: Öncelikler listende kaçınıcı sıradasın?* (3. Baskı). İstanbul: Kuraldışı Yayıncılık.
- Kurtuldu, P. S. (2007). *İlköğretim okulu yöneticilerinin özgüven düzeyleri ile liderlik düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kurutçu, Ş. (2020). *Estetik ve cerrahi sağlık hizmeti alan bireylerde sosyal görünüş kaygısının özgüven ve utangaçlık üzerine etkisi* (Yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Kütükcü, A. (2018). *Cinsiyet rolü, denetim odağı ve örgütsel kısıtların kadınların kariyer geleceği algısına etkisi* (Yüksek lisans tezi). Düzce Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Düzce.
- Lease, S. H. (2004). Effect of locus of control, work knowledge, and mentoring on career decision-making difficulties: testing the role of race and academic institution. *Journal of Career Assessment*, 12(3), 239–254.
- Mağden, D. ve Aksoy, A. (1993). *Anne ve babaların çocuklarına karşı tutumlarını etkileyen etmenler*. Ankara: Eğitim ve Bilim.
- Millar, R., & Shevlin, M. (2007). The development and factor structure of a career locus of control scale for use with school pupils. *Journal of Career Development*, 33(3), 224-249.
- Murtagh, N., Lopes, P., & Lyons, E. (2007). What makes a career barrier a barrier? *Industrial and Commercial Training*, 39(6), 332–338.
- Nalbantoğlu Yılmaz, F., & Çetin Gündüz, H. (2018). Career indecision and career anxiety in high school students: An investigation through structural equation modelling. *Eurasian Journal of Educational Research*, 78, 23-41.
- Ocak, S., Şahin, T. ve Gider, Ö. (2019). Entrepreneurial tendency of the students: A research on the students of the department of physiotherapy and rehabilitation and nutrition and dietetics. *Journal of Entrepreneurship and Development*, 14 (1), 67-77.

- Ökmen, V. (2021). Kamu çalışanlarında tükenmişlik ve iş performansı ilişkisinde denetim odağının rolü – Bilecik Belediyesi örneği (Yüksek lisans tezi). Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilecik.
- Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığı (2020a). *Yükseköğretim kurumları sınav sonuçlarına ilişkin sayısal bilgiler*. https://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2020/YKS/yks_sayisal_27072020.pdf adresinden edinilmiştir.
- Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığı (2020b). *Yükseköğretim kurumları sınavı yerleştirme sonuçlarına ilişkin sayısal bilgiler*. <https://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2020/YKS/sayisalbilgiler26082020.pdf> adresinden edinilmiştir.
- Özcan Candangil, S. (2005). Denetim odakları farklı lise öğrencilerinin bazı kişisel, sosyal ve ailesel özelliklerine göre karar vermede özsaygı ve kaygı düzeylerinin incelenmesi (Yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Özsoy, A., Eruslu, S. ve Göymen, S. (2016). 9. ve 10. sınıflarda özgüven ve sınav kaygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Psikoloji Araştırmaları*, 3, 12-16.
- Özşen, Z. S. (2019). Turizm öğrencilerinin kariyer geleceği algılarını etkileyen etmenlerin incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Beypazarı Meslek Yüksekokulu Turizm Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 43-53.
- Öztemel, K. (2014). Kariyer kararsızlığı ile mesleki karar verme öz yeterlik ve kontrol odağı arasındaki ilişkiler. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(2), 459-477.
- Öztoprak, İ. C. (2010). *Duygusal istismar algılayan ve algılamayan ergenlerin kaygı düzeyleri ve denetim odaklarının karşılaştırılması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Pisarik, C.T., Rowell, P.C. & Thompson, L.K. (2017). A phenomenological study of career anxiety among college students. *National Career Development Association*, 65, 339-362.
- Reh fuss, M. C., Corso, J. D., Galvin, K., & Wykes, S. (2011). Impact of the career style interview on individuals with career concerns. *Journal of Career Assessment*, 19(4), 405-419.
- Rotter, J. B. (1966). Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement. *Psychological Monographs: General and Applied*, 80(1), 1-28.
- Sahranç, Ü. (2000). *Lise Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeylerinin Denetim Odaklarına Göre Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sayın, S. (2000). *Lise öğrencilerinin mesleki ilgilerini yordayan bazı değişkenler* (Doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Seymenler, S. ve Siyez, D. M. (2016). Lise öğrencilerinde kariyer denetim odağını yordayıcı değişkenler olarak toplumsal cinsiyet ve ebeveyn bağlanma. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 5(4), 286-300.
- Siyez, D. M. (2015). Validity and reliability of a Turkish version of the Career Locus of Control Scale. *Journal of Career Development*, 42(4), 281-293.
- Storme, M., & Çelik, P. (2017). Career exploration and career decision-making difficulties. *Journal of Career Assessment*, 26(3), 445-456.

- Stumpf, S. A., & Colarelli, S. M. (1992). Career exploration: Development of dimensions and some preliminary findings. *Psychological Reports*, 47, 979-988.
- Şahin, M., Sarı, S. V., Duman, S., Kerimoğlu, U. ve Kocaman, T. (2015). Mesleki kararsızlığın yordanmasında kontrol odağı ve mantık dışı inançların rolü. *Turkish Psychological Counseling & Guidance Journal*, 5(43), 11-20.
- Şeker, G. (2013). *Lise öğrencilerinde meslek kararı verme yetkinliği ve kariyer denetim odağının incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Şeker, G. ve Yeşilyaprak, B. (2014). Lise öğrencilerinde meslek kararı verme yetkinliği ve kariyer denetim odağının incelenmesi. II. *Uluslararası İş ve Meslek Danışmanlığı Kongresi Bildiri Kitabı*, 106-111.
- Şenel, S. ve Alatlı, B. (2014). Lojistik regresyon analizinin kullanıldığı makaleler üzerine bir inceleme. *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi*, 5(1), 35-52.
- Tekin Tayfun, A. N. ve Korkmaz, A. (2016). Üniversite öğrencilerinde işsizlik kaygısı: Süleyman Demirel Üniversitesi öğrencileri üzerinde bir araştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(17), 534-558.
- Tekin, A. N. (2015). *Üniversite öğrencilerinde işsizlik kaygısı: Süleyman Demirel Üniversitesi öğrencileri üzerinde bir araştırma* (Yüksek lisans tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Toktaş, S. (2017). *Okul spor müsabakalarına katılan lise öğrencilerinin kaygı, özgüven ve güdülenmeleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi* (Doktora tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Trice, A. D., & Gilbert, T. M. (1990). Locus of control and career aspirations of fourth grade students. *Psychological Reports*, 67(3), 1345-1346.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2021). *2021 işgücü istatistikleri*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-I.-Ceyrek:-Ocak---Mart,-2021-37545> adresinden edinilmiştir.
- Vignoli, E. (2015). Career indecision and career exploration among older French dolescents: the specific role of general trait anxiety and future school and career anxiety. *Journal of Vocational Behavior*, 89, 182-191.
- Walsh, D. J. (1987). Individual variations within the vocational decision making process: A review and integration. *Journal of Career Development*, 14, 52-65.
- Wehr-Flowers, E. (2006). Differences between male and female students' confidence, anxiety and attitude toward learning jazz improvisation. *Journal of Research in Music Education*, 54(4), 337-349.
- Yakushko, O., & Sokolova, O. (2010). Work hope and influences of the career development among Ukrainian college students. *Journal of Career Development*, 36 (4), 310-323.
- Yeşilyaprak, B. (2016). Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığına giriş. B. Yeşilyaprak (Ed.), *Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı: Kuramdan uygulamaya* (8. baskı) içinde (s. 2-43). Ankara: Pegem Akademi.
- Yılmaz, N. (2019). *Lise öğrencilerinin mesleki kararsızlıklarını açıklamada kariyer denetim odağı ile meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançların rolü* (Yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.